

TURHAN KAYAOGU

SKUTAN

Noveller

ISBN 978-91-87771-47-7

Copyright © 2022 Turhan Kayaoglu. All rights reserved.

Omslagsbild av Turhan Kayaoglu

Tryckt av Lasertryck 2022.

TURHAN KAYAOGLU

SKUTAN

Noveller

Innehållsförteckning

I VATTNET, 9
EN OTROLIG NYHET, 23
BEKLAGAR SORGEN, 39
TILLFÄLLIGHETER, 51
ORFEUS FRÅN ISTANBUL, 63
EN HALVTIMMES VÄG, 89
DEN DÄR MANNEN, 101
SKUTAN, 115

*“Människan träder in i världen med sina beteenden
men avlägsnar sig från den genom sitt tänkande.
Jaget befinner sig då inte här och i nuet, det står
bakom sig självt, utan rum, i intighet...”*

Heidegger

I VATTNET

“Det finns en flod som utlovar odödlighet. Det ska finnas en annan flod någon annanstans. Och dess vatten ska upphäva odödligheten. Flodernas antal är begränsat. En odödlig vandrare som vandrar genom hela världen ska en dag dricka ur alla dessa vatten...”

Jorge Luis Borges

Tarik bodde i olika städer i Anatolien i sin barndom. Det var 1950-talets småstäder och ganska avskär-
made från omvärlden med stilla flytande vardagar
och med människor som obemärkt levde i sin egen värld.

När han var tolv år flyttade hans familj till en liten stad i norra delen av Egeiska regionen, till en stad omgiven av skogar på sluttningarna av Idaberget. Huset de hyrde hade en stor trädgård. Fadern, en naturälskare, byggde genast ett hönshus i bakre delen av gården med många höns och en ståtlig tupp. Han var mån om att barnen skulle växa upp med näringsrik mat. Södra delen av gården förvandlade han till en liten åker med tomater, paprikor, auberginer, zucchini, gröna bönor. En av hans passioner var blommor. På båda sidor om grinden och utmed staketet odlade han blommor i praktfulla färger.

Det behövdes förstås en vakt för att skydda denna lilla jordbruksverksamhet. Fadern kom snart hem med en stor anatolisk herdehund med ljusbrun päls. Han döptes till Dost, Vännen. Man byggde en koja åt honom vid gränsen till mors täppa, där hon hade sina kryddväxter som persilja, dill, mejram, ruccola och mynta. Dost blev strax en naturlig medlem i den stora familjen. Han lekte med barnen, följde med dem vart de än begav sig.

I den västra utkanten av staden låg en stor äng med en fotbollsplan och där man också firade nationella helgdagar med pampiga ceremonier. Detta grönområde skars oväntat av med en järnväg. Ungefär hundra meter längre bort reste sig en poppeldunge vid en å.

Denna lilla blygsamma stad var en stor värld för barnen. Varje natt när de gick och lade sig väntade de på den kommande dagen med stor iver. Varje dag var full med spännande äventyr som skulle få en viktig plats i deras minnen.

Mitt i staden fanns det en stor park, välbesökt av barnfamiljer under sommarmånaderna. Längs parken sträckte huvudgatan ut sig, kantad av platanträd på båda sidor. Denna gata var egentligen inte värd att kallas huvudgata. Den var inte ens asfalterad och under vinter och vår var den vanligtvis mycket lerig. På den här tiden var termer som stadsplanering och stadsplan helt okända begrepp på landsbygden. Det var mycket möjligt att parken anlagts "i folkets tjänst" på initiativ av en guvernör, åklagare eller en gendarmofficer som någon gång tjänstgjort där.

Efter skolan lekte barnen indianer och cowboys, flög drakar, brottades och höll på med olika tävlingar på de stora gröna markerna mellan kvarteren. Förutom de obligatoriska timmarna i hemmet och skolan tillbringade de all sin tid utomhus. I själva verket var naturen en stor scen, där deras liv formades av händelser som uppenbarade sig och försvann eller som enahanda upprepade sig.

Vissa veckoslut tog de med sig någonting att äta och gav sig iväg mot trakter ännu längre bort. De sade till föräldrarna att de skulle övernatta hemma hos skolkompisar i närliggande byar, klättrade uppför berget som reste sig norr om staden, gjorde upp lägereld och sov ute i det fria. Att turas om att stå vakt i två timmar ända till morgonen var den viktigaste ritualen i detta friluftsäventyr. Dessa nätter tillbringades i väntan på dramatiska händelser som att stöta på en björn, att jaga bort en räv eller en vildsvinflock, vilket man sedan skulle berätta för kompisarna i skolan.

Bergssluttningarna var täckta av kastanjetråd. Beroende på årstiden pallade de och åt plommon, päron, mandlar, mullbär, körsbär, valnötter och fikon i gårdar de passerade på väg mot berget och fyllde sina tygsäckar med kastanjer nästa dag på tillbakavägen hem. Att rosta kastanjer på stora vedkaminer i vardagsrummet som ofta värmdde hela huset var ett av invånarnas största nöje i staden. Barnen kände en extra lycka av att vara huvudaktörerna i detta nöje.

Tariks far var en medelstor byråkrat. Eftersom han sympatiserade med det politiska parti som hade grundat republiken och den turkiska staten, men nu hamnat i opposition. När andra politiska vindar blåste förvisades han nästan varje år till en ny småstad. Men han fullgjorde sitt arbete med största allvar och ansvars känsla. När han framåt kvällarna kom hem från arbetet sträckte han ut sig på divanen med huvudändan mot fönstret i rummet till höger om den stora hallen, satte på transistorradien på det lilla sidobordet, lyssnade på klassisk musik och gled in i en behaglig sömn. En av de överdrivna moderniseringsbedrifterna i landet var dessa radioprogram med klassisk musik. Bönder, som utgjorde åttio procent av befolkningen, tvingades kväll efter kväll tillägna sig västerländsk smak genom att lyssna på dessa "bullriga" musikstycken. Denna klassiska musik fungerade som en vaggvisa för Tariks far. Han kände en angenäm berusning när han lyssnade på musiken och ett leende uppenbarade sig i hans ansikte innan han nöjd slumrade till. Särskilt mycket gillade han piano- och violinkonserter. En av hans önskedrömmar var att Tarik, bland alla barnen av någon anledning, i framtiden skulle bli en stor violinvirtuos. Han såg i sina drömmar sin son spela fiol i statens filharmoniska orkester. Vid sådana tillfällen brukade han säga "Min son, lär dig att spela fiol!"

I sanningens namn var Tarik ganska likgiltig inför denna faderns envisa vilja och denna besynnerliga önskan – låt oss kalla den orealistiska – hade till och med börjat irritera honom. “Han säger hela tiden att jag ska spela fiol! Hur ska jag spela på en fiol som inte finns?” Han gick in i köket och sade detta i en klagande ton till sin mor som höll på att laga middagsmaten. “Köp då en fiol, om jag nu ska spela!” En dag skrek han just så åt sin far och han själv liksom alla andra blev totalt förstummade. Inget av barnen hade dittills vågat höja rösten mot den auktoritära fadern. Den som blev mest chockad av denna oväntade uppkäftighet var fadern. Han visste inte hur han skulle reagera och försökte komma på något som inte skulle förvärpa hans skadade prestige inför alla, men inte heller skulle öka spänningen i luften. Tarik som såg moderns och systrarnas miner och gester förstod att han genast borde försvinna, sprang ut till trädgården och kom inte tillbaka på flera timmar. Den första maktkrisen i familjens historia löste sig på det sättet utan att man någonsin mer pratade om den.

Syskonen hade en harmonisk relation sinsemellan. Det var en naturlig reflex hos alla att hjälpas åt, värna och skydda varandra. Saker de ibland ställt till med, som skulle irritera fadern, doldes med gemensamma åtgärder. Gatukrig med andra kvarters barn, incidenter som av misstag krossade fönsterglas hemlighölls alltid för fadern. Vid dessa situationer sökte man sig genast till modern som löste sådana problem genom en god grannsämja. Som man förstår var modern, som delade många hemligheter med barnen, hemmets stöttepelare. Hon var mästare på att se till att oönskade företeelser sopades under mattan och att uppmärksamma barnens glädjande och berömvärda agerande för att få ett “bravo” från fadern.

Den varma familjegemenskapen präglade även Tariks relationer till omvärlden. En av hans bästa skolkompisar, Yusuf var son till en fattig bonde och promenerade till staden varje dag från en by några kilometer bort. Denne kloke men tystlåtna pojke hyste stor tillgivenhet till Tarik som hade låtit honom träffa andra barn från tjänstemannafamiljer som sett världen utanför och lärt honom beteen-
dekoderna i de nya relationerna. Deras vänskap hade utvecklats så att Tarik ibland tog Yusuf med sig hem efter skolan och denne blyge pojke återvände vissa dagar inte till byn, utan övernattade hos dem. Yusufs far i sin tur fyllde sin åsnas sadelväskor med hemgjord getost, smör och mullbärssirap och kom ner till staden och gav dessa presenter till Tariks familj som tack för den tillgivenhet de visat hans son.

En av de tråkiga händelser som hemlighölls för fadern förorsakade en dag en stor skandal i staden som det talades om i månader. Tarik besökte ibland läkardottern Tülin i grannhuset tillsammans med sin några år äldre bror. De hoppade över muren mellan gårdarna och träffade Tülin där. Tariks bror var kär i denna flicka. Tarik blev också kär i Tülin fastän han egentligen var förtjust i en flicka i samma klass i skolan. Brodern var ju hans idol. Kunde han bli kär i Tülin måste minsann Tarik också bli kär i henne, tänkte han. Hon var något år äldre än brodern. Hennes far och mor, som var sjuksköterska, kom ofta hem sent på kvällarna. De kvällar, då Tülin hade det riktigt tråkigt ropade hon på pojkarna och föredrog att umgås med dem i stället för med andra flickor.

När de en dag i hennes trädgård hade roligt och busade föreslog Tülin dem en ny lek. De skulle leka doktor. Eftersom hennes far var läkare skulle hon spela den rollen. Hon lät dem komma in i huset. "Ligg på rygg på den

där mattan och vänta på mig, jag kommer strax”, sade hon. När hon kom tillbaka med faderns doktorsväska sade hon att de skulle dra ner kalsongerna. Hon ville se om de var omskurna eller inte. Tarik och storebrodern hade tillsammans blivit omskurna i ganska tidig ålder. De kände sig generade av hennes oväntat vågade förslag och protesterade med rätta: “Vi är omskurna sedan länge!” Men flickan insisterade med en auktoritär ton: “Jag tror inte på er, visa mig i så fall!”, och tillade “Jag måste se ändå. Kanske finns det något kvar som man borde ta hand om.” Som den lek det var, drog Tarik och brodern motvilligt ner sina kalsonger och tog fram pillesnopporna. Flickan undersökte dem var för sig, därefter tog hon fram stetoskopet från doktorsväskan och började röra det runt över snopporna. Medan hon beordrade dem att hosta tryckte hon snopporna vid roten. Hon utbrast myndigt: “Vilken okunnig gubbe utförde omskärelsen på er? Han har inte tagit bort hela förhuden. Resterna måste skäras bort nu.” Det var ingenting att diskutera. “Det där skapar annars allvarliga problem framöver, det förstår ni väl, eller hur?” Just när hon var på väg att plocka fram skalpellen från doktorsväskan utan att bry sig om pojkarnas protester kom hennes mor in. Flickans förklaring var helt kort: “De tvingade mig!”

Detta drama undanröjdes av Tariks mors skytteldiplomati mellan de två husen. Inom några dagar visste nästan alla invånarna i staden om historien men Tariks far skulle aldrig få ta del av den. Kompisarna drev med Tarik och hans bror: “Öppna, så vi får se om det finns något kvar där!”

Bland de som drev med dem fanns också Mahmut, skolans äldsta och mest oberäknliga elev. Denne pojke skolkade ofta, rökte i hemlighet på skolgården, gav sig

på yngre pojkar, plockade även fram en liten rund spegel ur fickan och höll den underifrån mot flickornas kjolar i klassrummet. Han förargade sig väldigt på Tariks ökande popularitet i klassen och ville nu skada honom. Till att börja med gav han sig på Yusuf och slog honom helt utan någon särskild anledning med kraftiga knytnävar så att det rann blod ur munnen och näsan på honom. Alla barn i klassrummet hade förstått att han egentligen utmanade Tarik. De väntade med spänning på nästa drag. Tarik sade till Mahmut att han på lördag skulle komma till det gröna området vid järnvägen. Klockan 14.00 skulle de göra upp där.

Den dagen de träffades glänste ett knogjärn på Mahmuts fingrar. Det var uppenbart att han ämnade slå sönder Tariks ansikte. Men detta var helt emot manlighetens regler. Striden måste ske på lika villkor. Båda hade sina anhängare bakom sig och efter att de käftat och förhandlat fram och tillbaka gick Mahmut till slut med på att ta av knogjärnet. De tog av kläderna på överkroppen och stångades efter att Mahmut plötsligt anfallit. Striden fortsatte mer som brottning än som slagsmål med knytnävar. På det viset skulle det tydligt framgå vem som var starkast. Den som fällde motståndaren och satte sig över honom skulle bevisa sin överlägsenhet. De hoppade och kråmade sig länge för att få övertaget. De började bli trötta. Med ens föll de ihop båda två och den som hamnade ovanpå var Tarik. Efter några sekunder vrålade han med ett förskräckligt skri. Mahmut hade bitit honom i kinden och befriat sig. Sedan reste han sig och började sparka på Tarik. Strax lyckades Tarik återigen stå på benen och greppa tag i Mahmuts nacke. Mahmut skakade av sig honom för att rädda sig och började springa när han kände att hans

krafter sinade. Det var ingen tvekan om att Tarik skulle fälla honom och slå honom på käften inför alla. De sprang runt på fotbollsplanen, Mahmut före och Tarik efter. Snart slutade Tarik jaga honom. Mahmut hade gått över järnvägen, sprungit fram mot ån och försvunnit ur sikte.

Denna järnväg var en viktig plats i barnens liv. Vid 16.00-tiden tre gånger i veckan passerade ett tåg, ett expresståg som inte stannade i deras stad. Men av någon anledning saktade det in vid fotbollsplanen. Barnen väntade på detta tillfälle, sprang bredvid tåget och ropade "tidningar, tidningar!" En del av passagerarna som hunnit läsa sina tidningar så här dags kastade ut dem genom fönstret. Barnen fångade de svävande tidningarna och sorterade sidorna. Sedan tog de tidningarna hem till sig eller till de fäder i staden som satt på pallar utanför sina affärer och umgicks med granngubbarna. Detta var en betydelsefull ceremoni som satte vardagslivet i rörelse i staden. Tack vare barnen fick stadens invånare reda på sakernas tillstånd i landet genom att läsa dessa tidningar från storstaden. På den tiden fanns det inga privatägda radiokanaler och den statliga radion spred ensidiga nyheter till regeringspartiets fördel. Dessa tidningar, särskilt de oppositionella, höll de politiska diskussionerna i staden vid liv tack vare barnen.

Tarik, Yusuf och några till gick till ån för att svalka sig efter det att de spelat fotboll i det gröna vid järnvägen en vacker dag på sommarlovet. Så här års brukade vattennivån nå upp till bröstet ungefär. Men lite längre fram, där femton, tjugo sekelgamla pilträd doppade sina grenar i vattnet, var det ganska djupt. Barnens största nöje var att komma just hit, hoppa i vattnet från det första trädet, hålla andan och simma under vattnet fram mot

sista trädet så långt de orkade. De hade ofta simtävlingar under dessa träd. Denna dag dök de och simmade länge, brottades i vattnet och försökte få omkull varandra. Tarik klättrade upp på trädet längst bort och hoppade i vattnet. De andra stojande barnen såg inte att han hade avlägsnat sig från dem. Tarik simmade under vattnet. Bröstet snudade vid sanden på botten. Han tog sig fram genom trädets grenar. När han kände att han inte hade så mycket luft kvar i lungorna ville han upp till ytan. Grenarna där under vattnet hade vuxit ihop som ett burgaller. Tarik gjorde ett försök uppåt men huvudet och axlarna kunde inte gå igenom denna bur. I hopp om att grenarna kunde vara glesare lite längre bort dök han ned igen och simmade ditåt. Framför honom fanns nu bara grenar och han kunde inte se det grönaktiga ljuset vid vattenytan på grund av den mörka silhuetten av grenarnas labyrint. Luften i lungorna höll på att tryta. Han samlade alla sina krafter och tryckte hälarna mot åns botten för att med ett ryck få stöd uppåt och skapa en öppning genom att knuffa bort grenarna åt höger och vänster. Han svalde lite vatten. Det var fränt. Grenarna släppte inte heller nu fram honom. Ännu en gång försökte han öppna en passage upp till ytan. Han svalde vatten igen och kände sedan hur halsen och till och med ögonen fylldes med vatten. Nu hade vattnet blivit grumligt genom hans häftiga och desperata rörelser. Det smutsiga vattnet rann ner i luftstrupen. En skarp smärta gick genom kroppen. Han kräktes. Munnen fylldes återigen med det leriga vattnet. Kroppen spändes som om den skulle gå i tusen bitar. Sedan slappnade den av helt. Ögonen som sökte det grönaktiga ljuset i vattenytan blev orörliga.

Tio minuter senare öppnade han ögonen. Han låg på rygg på gräset. Kände en skärande smärta i nacken. Bröstet

pressades samman. Han hade ett tungt tryck över magen och en besk smak i munnen. Han reste sig på armbågarna, lyfte huvudet och såg Mahmut stående framför sig.

I sista sekund hade Mahmut gripit honom under armarna och dragit upp honom till vattenytan och släpat honom till gräset vid kanten av ån.

“Nu får du sluta ligga där. Res dig din latmask!”

Dessa Mahmuts ord kändes som en gudomlig musik i Tariks öron.